

Nr 170.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering; given Stockholms slott den 25 februari 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations-, finans- och folkhushållningsdepartementen anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln, punkten 115, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1944/45 beräkna ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Jag torde nu ånyo få anmäla denna fråga för Kungl. Maj:t.

Till befrämjande av landsbygdens elektrifiering ha hittills anvisats sammanlagt 16 000 000 kronor, därav 5 000 000 kronor för budgetåret 1940/41, 5 000 000 kronor för budgetåret 1941/42, 2 000 000 kronor för budgetåret 1942/43 samt 4 000 000 kronor för budgetåret 1943/44.

Förevarande anslag utbetalas och disponeras av länsstyrelserna i enlighet med bestämmelser som meddelas för varje särskilt fall. För avgivande av utlåtanden i frågor rörande understöd till befrämjande av landsbygdens elektrifiering har tillsatts en beredning, benämnd elektrifieringsberedningen, bestående av en representant för en var av kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och statens bränslekommission.

I skrivelse den 12 november 1943 har elektrifieringsberedningen beräknat medelsbehovet för budgetåret 1944/45 för ifrågavarande ändamål till 7 000 000 kronor.

Elektrifieringsberedningen har i sin skrivelse till en början redogjort för i vad mån rådande materielknapphet inverkade på anslagsbehovet för budgetåret 1944/45. Härom har beredningen anfört följande.

Materielknappheten i vad avser elektrifieringsanläggningar på landsbygden gör sig företrädesvis gällande i tre avseenden, nämligen i fråga om koppar, olja och gummi.

Vad angår koppar kan beräknas, att vid årsskiftet 1943/44 cirka 2 000 ton komma att under år 1943 ha utlämnats till distributionsanläggningar på landsbygden. Enligt under hand från industrikommissionen erhållna uppgifter skulle för år 1944 kunna påräknas samma kvantitet. Den angivna kvantiteten avser såväl subventionerad som självbärande landsbygdselektrifiering. Under de första ett och ett halvt åren av beredningens verksamhet beräknades de subventionerade projekten motsvara ungefär en sjundedel av totala nyelektrifieringen under det att de numera synas uppgå till cirka en tredjedel. Utgående från sistnämnda förhållande skulle alltså för den subventionerade landsbygdselektrifieringen kunna påräknas cirka $\frac{2\,000}{3} = 667$ ton per år räknat. Kopparåtgången per subventionerad enhet har under år 1943 uppgått till i medeltal 8,5 kilogram. Sålunda bör koppartillgången möjliggöra elektrifiering av $\frac{667\,000}{8,5} = 78\,000$ subventionerade enheter under ett år framåt.

Vad beträffar olja åtgår normalt dylik i ganska betydande mängd för de i de elektriska distributionsanläggningarna ingående transformatorerna. Numera utlämnas emellertid i allmänhet icke någon olja för sådana transformatorer. Man reder sig med transformatorer av specialutförande, för vilka ingen olja erfordras.

I fråga om behovet av gummi må framhållas, att gummi normalt ingår i de å de elektriska inomhusinstallationerna använda ledningarna. Dessvärre är tilldelningen av gummi till kabelfabrikerna mycket knapp, vilket framtvingat surrogatledningarna innehållande ringa eller intet gummi. I stort sett kan emellertid behovet tillgodoses med dylika ledningar.

Beredningen har härefter beträffande de ekonomiska konsekvenserna av berörda materielbrist framhållit följande.

Transformatorer av oljelös typ medföra ett kostsammare utförande av transformatorstationerna än normalt. Den totala anläggningskostnaden för en distributionsanläggning ökas genom detta förhållande med i medeltal knappt 5 procent. Ledningsnäten utföras numera i regel med ledare av järn å högspänningsdelen. Detta innebär vanligen inga större olägenheter och behöver därför knappast betecknas som ett kristidsutförande. På lågspänningsidan

däremot måste ledarna huvudsakligen bestå av koppar. För att reda sig med den knappa tillgången på sistnämnda materiel anbringas man transformatorerna tätare än normalt och får härigenom kortare lågspänningsledningar. Det ökade antalet transformatorer fördyrar anläggningarna med i medeltal drygt 5 procent. I kopparbesparingssyfte utföras dessutom vissa mindre belastade lågspänningsledningar av järn. Detta har emellertid praktiskt sett icke något inflytande på anläggningskostnaden. Några ytterligare av materielbrist betingade faktorer, som verka direkt höjande i nämnvärd grad, har beredningen sig icke bekant. Den av materielbristen direkt åstadkomna höjningen av anläggningskostnaden torde sålunda kunna anses begränsad till 10 procent eller möjligen något mera. Enär statsbidragen för den närmaste framtiden kunna beräknas i allmänhet uppgå till i det närmaste hälften av anläggningskostnaden innebär materielbristen en ökning av bidragsbehovet med cirka 20 procent. Häri ingår givetvis icke den prisökning, som uppstått sedan krigsutbrottet och som betingats av allmän varuknapphet, inflation m. m. Sannolikt inträffar väl ett prisfall i samband med fredskrisen. Om man gör det antagandet att detta prisfall uppgår till 15 procent skulle detta i förening med förenämnda förhållanden leda till att efter fredliga förhållandens inträdande bidragsbehovet — per enhet räknat — vid oförändrade tilldelningsgrunder skulle gå ned till omkring hälften av det nuvarande.

Den av kristiden betingade stegringen i anläggningskostnaderna, för vilken här har redogjorts, drabbar statsverket i form av ökade krav på bidrag men går ej ut över de enskilda konsumenterna, vilkas kapitalinsatser för distributionsanläggningarna äro begränsade till det värde, som betingas av den tillämpade subventionsgränsen. Men uppenbart är att konsumenterna få kännas vid avbränningar på grund av förekomsten av kristidsbetonade anordningar. I detta avseende må först framhållas förut berörda förhållande att åtskilliga innehavare av under kristiden utförda anläggningar disponera över ledningsnät, som endast nödortfittigt tillgodose nuvarande behov. Utbyte av å lågspänningsnäten eventuellt befintliga järnledningar samt av särskilt klena kopparledningar torde därför i dylika fall snart nog bli erforderligt. Att angiva vad detta ekonomiskt betyder möter emellertid stora svårigheter. Dessbättre ingå järnledare endast i liten omfattning i anläggningarna (här bortses från i högspänningsnäten upplagda järnledningar, vilka i regel kunna bibehållas). För de projekt, som till någon del innehålla järnledningar, torde kostnaderna för utbyte belöpa sig till ungefär 5 kronor per tariffenhet. Kostnaderna fördela sig emellertid mycket olika på olika anläggningar och inom skilda landsdelar. I vad mån utbyteskostnaderna bliva betungande för konsumenterna blir dessutom beroende av om dessa kostnader skola bäras endast av de konsumenter, som använda järnledning- ar, eller om de skola slås ut på samtliga till företaget anslutna konsumenter. I förstnämnda fall kunna utbyteskostnaderna bliva avsevärda, upp till 25 å 50 procent på ortsintressets kapitalinsats.

Användningen av transformatorer av oljelös typ torde ävenledes kunna komma att få en viss inverkan på anläggningarnas ekonomi. Visserligen gävo de för övergången till denna transformatorotyp verkställda undersökningarna vid handen, att den nya typen skulle bliva i det närmaste lika driftsäker som den gamla. Erfarenheten från den jämförelsevis korta tid de varit i bruk synes dock tyda på att man måste räkna med en kortare livslängd för de oljelösa transformatorerna än för transformatorer av normalt utförande. Det är emellertid icke möjligt att redan nu siffermässigt ange vad denna minskade brukbarhetstid betyder i ekonomiskt avseende.

Vad slutligen beträffar de inomhus upplagda kristidsledningarna, så äro dessa visserligen av en lägre standard än ledningar av fredskvalitet, men man torde med ganska stor säkerhet kunna göra gällande att de icke behöva av säkerhetsskäl utbytas nämnvärt tidigare än fullgoda ledningar.

Beträffande beräkningen av anslagsbehovet för budgetåret 1944/45 har beredningen slutligen anfört följande.

Den i utsikt ställda koppartilldelningen bör möjliggöra elektrifiering av minst 78 000 subventionerade enheter för ett år framåt. Om bidragsbehovet för den närmaste framtiden uppskattas till 80 kronor per enhet, vilket synes rimligt, skulle alltså det av koppartillgången betingade bidragsbehovet uppgå till minst 6 250 000 kronor per år för ortsnäten. Med hänsyn till eventuella behov av bidrag för bygdelinjer och kraftstationer samt för utredningsändamål synes årsbehovet vid nu rådande förhållanden böra uppskattas till cirka 7 000 000 kronor. Emellertid torde ganska starka skäl kunna anföras för lämpligheten av att tillfälligt bromsa upp landsbygdselektrifieringen vid en tidpunkt, då ett upphörande av materielbristen kan anses vara nära förestående. Beredningen finner sig dock icke böra ingå på ett bedömande av huruvida denna tidpunkt nu kan vara inne. Med hänsyn till det labila tidsläget och till att beredningen saknar kännedom om i vilken omfattning medel för landsbygdselektrifierings främjande komma att anvisas för innevarande budgetår, anser sig emellertid beredningen icke med någon större grad av sannolikhet kunna angiva medelsbehovet för budgetåret 1944/45. Beredningen vill endast framhålla, att även den möjligheten föreligger, att materielsvårigheterna upphört före nästa budgetårs utgång, och vill understryka önskvärdheten av att anslagsmedel i så fall finnas disponibla.

Statens industrikommission har i remissutlåtande den 8 december 1943 bland annat förklarat, att, därest oljelösa transformatorer komme till användning vid nyelektrifiering på landsbygden, något hinder ur materielsynpunkt icke syntes föreligga att fortsätta landsbygdselektrifieringen under 1944 i ungefär samma utsträckning som under 1943. Kommissionen hade emellertid för avsikt att verkställa ytterligare utredning rörande möjligheten att ställa olja till förfogande.

Sedermera har kommissionen i skrivelse den 25 februari 1944 meddelat, att den i kommissionens remissutlåtande bebådade undersökningen beträffande möjligheterna till en återgång till oljetransformatorer slutförts. Härvid hade det visat sig, att transformatorolja i viss utsträckning kunde ställas till förfogande för tillgodoseende av de mest trängande behoven under budgetåret 1944/45 för nyelektrifiering på landsbygden. Beträffande de grunder, enligt vilka tilldelningen av dylik olja lämpligen borde ske, ämnade kommissionen sedermera uppgöra normer. Kommissionen har slutligen framhållit, att — ehuru kommissionen saknade säkert underlag för att rätt kunna bedöma såväl i vilken omfattning nyelektrifiering på landsbygden borde ske som ock behovet av och grunderna för den subvention staten lämpligen borde lämna för den fortsatta landsbygdselektrifieringen — kommissionen likväl ansåge flera skäl tala för att en viss försiktighet ur försörjningssynpunkt borde iakttagas i fråga om denna nyelektrifiering.

Innan jag ingår på min egen ståndpunkt till elektrifieringsberedningens nu förevarande hemställan om anslag för nästa budgetår, torde jag få erinra om dels länsstyrelsens i Norrbottens län framställning den 16 augusti 1943 om anslag av 935 000 kronor för elektrifiering av Arjeplogs socken, dels ock vattenfallsstyrelsens framställning den 25 januari 1944 om bidrag ur elektrifieringsanslaget med 800 000 kronor för elektrifiering av vissa landsbygdsområden i Västerbottens län. Beträffande sistnämnda ansökning må nämnas, att länsstyrelsen i Västerbottens län redan år 1941 hemställde om medel för elektrifiering av landsbygdsområden omkring Lycksele, Öraivan, Lillögda, Vilhelmina och Storuman. I anslutning härtill begärde vattenfallsstyrelsen påföljande år bidrag från elektrifieringsanslaget med 300 000 kronor för elektrifiering av området omkring Lycksele. Enligt styrelsens mening borde däremot frågan om elektrifieringen av övriga områden anstå i avvaktan på den ytterligare utredning, styrelsen hade för avsikt att verkställa. Genom beslut den 5 februari 1943 bifölls styrelsens hemställan om bidrag från elektrifieringsanslaget med 300 000 kronor. Härefter har styrelsen verkställt nyssnämnda utredning och resultatet härav ligger till grund för styrelsens nu ifrågavarande framställning. Över denna har elektrifieringsberedningen den 1 februari 1944 avgivit remissutlåtande och därvid tillstyrkt densamma.

Under de senaste krisåren ha högst betydande belopp ställts till förfogande av statsmakterna för befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Sammanlagt ha för ändamålet beviljats anslag å 16 000 000 kronor. Otvivelaktigt har härigenom befolkningen på landsbygden inom stora områden erhållit en betydande hjälp för bemästrande av de svårigheter, som blivit en följd av bristen på bensin samt lys- och brännoljor. Emellertid finnes alltså ett stort behov av statsmakternas bistånd för utförande av önskvärda elektrifieringsföretag inom skilda delar av landsbygden. För närvarande är ett flertal ansökningar om bidrag avseende betydande belopp beroende på myndigheternas prövning. Särskilt inom stora delar av Norrlands landsbygd föreligga avsevärda elektrifieringsbehov. Med hänsyn till det anförda finner jag det angeläget, att ifrågavarande bidragsverksamhet fortsättes även under nästa budgetår. Ehuru det enligt min mening vore önskvärt, att elektrifieringen på landsbygden skedde i snabbare takt än för närvarande, föranleder dock den förhållandevis begränsade tillgången på koppar och annan för elektrifiering erforderlig materiel med nödvändighet, att en viss återhållsamhet beträffande verksamheten iakttages. En annan faktor, som även måste beaktas vid övervägande av omfattningen av den fortsatta elektrifieringsverksamheten, är beskaffenheten av den materiel av skilda slag, som för närvarande står till förfogande för ändamålet. Det torde nämligen böra tillses, att den vid elektrifieringen använda materielen icke är av sådan beskaffenhet, att anläggningarna efter krigets slut måste omläggas med därav följande dryga utgifter för intressenterna i elektrifieringsföretagen. Då emellertid ur nu anförda synpunkter hinder icke synes föreligga för verksam-

*Departements-
chefen.*

hetens fortsättande i ungefärligen samma omfattning som hittills, torde anslag för nästa budgetår böra upptagas till samma belopp som för löpande budgetår, eller 4 000 000 kronor. Liksom för närvarande torde erforderliga belopp för upprätthållande av elektriska länsföreningars i Norrland verksamhet samt för undersökningar rörande landsbygdens elektrifiering få tagas i anspråk från detta anslag.

Vad angår de förut omförmälda framställningarna om bidrag till elektrifieringsföretag inom vissa delar av Västerbottens och Norrbottens län, synas skäl tala för att dessa företag komma till utförande. Jag torde emellertid vid ett senare tillfälle, sedan riksdagen meddelat beslut rörande förevarande anslagsfråga, ånyo få anmäla dessa framställningar för Kungl. Maj:t.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Befrämjande av landsbygdens elektrifiering* för budgetåret 1944/45 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 4 000 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Per Eldin.